

הערה נחוצה

בדבר השימוש בחוטי "פלסטיק" לקשירת הסכך (או הדפנות)

מחמירים בזה כהכרעת המשנ"ב. וכל עיקר החומרא היא רק בגדר חידור, כלשון הפוסקים "ראוי לזהר לכתחילה" (עי' מ"ב תרכט, ס"ק כ"ו, וכך העתיק בס' שו"ת הלכות). וביותר יש לומר שעיקר הדין נאמר רק על הגברא המסכך, שעליו חלה גזירה זו שמא יבוא לסכך, אבל החפצא של הסוכה כשרה, גם אם העמיד בדבר הפסול לסיכוך. ולכאורה היה מקום להתיר, מפני שכתבו הראשונים שחומרת "מעמיד" היינו דוקא בדבר ששכיח לסכך בו, ולכן התירו להעמיד ע"ג כותל אבנים (עי' באה"ט תרכט, ח. וביאור"ל ריש תרל), וגם החזו"א שהפליג מאוד בחומרת דין מעמיד [כדלהלן], מ"מ התיר לסמוך הקורות ע"ג כותל אבנים אפילו אם מעורב בהם חוטי ברזל. כי הגזירה היינו דוקא בדברים השייכים והמסוגלים במציאות לשמש כסכך [ואכן חלק מהראשונים התירו בכלל להעמיד, מפני שתמהו בדבר זה גופיה, שאם נאסור להעמיד בדבר המקב"ט לא נוכל לסמוך על כותלי האבנים וכו']. עי' תוס' הרא"ש סוכה כא: ועוד. ומבואר שלא ירדו לחלק בין דבר ששכיח לסכך בו לדבר שאינו שכיח. ועל כן, אולי נבוא להתיר חוטי הפלסטיק שהלא אין שכיח לסכך בהם, וממילא יהיה מותר להעמיד בו.

אמנם הא ליתא, כי פשוט שכוונת הפוסקים הוא על עצם החומר שבו הוא מעמיד, שמאבנים אין מסככים דירות ארעי. אבל כגון חומר הפלסטיק ודאי עומד לסיכוך, וכיום, הרבה מהגגות הארעיים, והטראסות נעשים מפלסטיק דייקא. וא"כ אף שלא מסככים ב"חוטי" פלסטיק, אבל שפיר אית ביה הך גזירה דשמא יסכך ב"חומר" פלסטיק. והגע עצמך, אם תבוא להתיר בסברא זו, הוא הדין יהיה מותר להעמיד במסמרות ובברגים, שהרי אין מי שמסכך סוכתו באלפי ברגים ומסמרות. ומחוררת כנ"ל בפשיטות.

והנה הענין נוגע מאוד למעשה, לגבי מחצלות הקיינעס, שקושרים אותם לקורות הסוכה מפני הרוחות וכו'. לפיכך אין לקשור אותם בחוטי פלסטיק, אלא בחוטים "מן הצומח" שאינם מקבלים טומאה. ולשם כך יש להשיג חוטים בלתי מעובדים ובלתי שזורים, הנמכרים בחנויות המוכרות למטרה זו. [וא להניח קורה מעל הסכך ולהדק אותה עם הקורה שמתחת לסכך ע"י הפלסטיק, והידוק זה של שני קורות העץ (והסכך ביניהם) מיקרי "מעמיד דמעמיד" ולא "מעמיד"].

עוד היה מקום לומר שמאחר שהסכך עצמו עומד במקומו לולא הקשירה, אין זה בגדר "מעמיד", כעין שכתבו הפוסקים שקורות וכלונסאות העומדים בעצמם, והמסמר מועיל רק שלא יזוזו ממקומן בשעת עריכת הסכך עליהם מותר להעמיד בהם (עי' חזו"א קמ"ג ס"ק ב). ונימא דעיקר דין מעמיד אינו אלא תחת הסכך, דהיינו בחיבורי הקורות וכו'.

אולם באמת, הדוגמא שנקטו הפוסקים באיסור מעמיד הוא – כשמניח איזה דבר "על הסכך" כדי להחזיקו, והיינו כאותה מטרה שאנו עושים קשירת הסכך, שדבר זה מוגדר בהחלט כ"מעמיד". ובפרט בסוכות הגדולות הנהוגות כיום, שבהכרח צריך לקשור, ובמיוחד במקומות שמצוי שם רוחות של ממש, כגון בעיה"ת ביתר, שסכך בלתי קשור עלול מאוד לפרוח ולברוח, ובכך"ג הרי הקשירה מחזקת את עצם הסכך לכל ימות החג, ולא רק לשעת "עריכת הסכך". וממילא שפיר הוי בכלל 'מעמיד'.

לאחרונה רווח השימוש בחוטי פלסטיק, המכונים 'אזיקונים' או 'פנדים' להרכבת הסוכה על ידם. בעיקרם הם נועדו להחליף את חוטי הברזל, או את הברגים בעלי ה'פרפר' וכיו"ב.

והנה, שמעתי אומרים, כי היות שיש מקום לדון שחומר הפלסטיק אינו "מקבל טומאה", ממילא אפשר לעשות על ידו "סוכות חזון איש", במקום מסמרים וברגים. עד שראיתי יש קושרים את הסכך עצמו לסוכה עם הפלאסטיקים הללו.

באתי בזה להעיר, כי הדבר טעות ביסודו – וחוטי הפלסטיק דינם כמו חוטי ברזל, ברגים, מסמרים וכל אלו, ויש בהם כל הלכות "מעמיד". וכדלהלן:

מה שיש פוסקים שהכריעו שלא להעמיד ב"דבר המקבל טומאה" אין הכוונה רק למקבלי טומאה בלבד, אלא כלשון הראשונים "להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו אסור מדרבנן" (ר"ן סוכה י. מדפיו). ויותר מפורש כן במאירי על הסוגיא (סוכה כא:): "וכל שפסול לסכך בו, הן מצד קבלת טומאה הן מצד הפיסולין פסול להעמיד את הסכך עליו וכו' שמא יבא לטעות ולסכך בו". וכן הוא לשון הפוסקים "דאין מעמידים הסכך בדבר הפסול לסכך בהן" (ביאור"ל ר"ס תר"ל).

וממילא כיון שסכך כשר הלא צריך שלשה תנאים: א. צומח מן הארץ. ב. תלוש. ג. אינו מקבל טומאה (שו"ע תרכ"ט ס"א). נמצא כי גם אם נניח שפלסטיק אינו מקבל טומאה [שיש לדון בזה טובא, ואכ"מ] – מכל מקום הלא סוכ"ס אינו צומח מן הארץ, כך שסכך של פלסטיק בוודאי פסול לסיכוך. ולכן, גם החומרא שאנו נוהגים "שלא להעמיד בדבר המקבל טומאה" כולל בו גם איסור להעמיד "בדבר שאינו צומח מן הארץ" – ודין אחד להם.

[שורש הטעות נעוץ כנראה מחמת לשון הגמ' והפוסקים, שחזרו והזכירו שוב ושוב "מעמיד בדבר המקבל טומאה" – אולם זה משום שהגמ' (סוכה כא:): דיברה על ציור שסומך את סוכתו על 'כרעי המיטה', שהכוונה למיטת עץ, ובוזה אמר לחד מ"ד שחסרונה מפני שהיא 'מקבלת טומאה', וכן הפוסקים דברו על קרשי סולם, מסמרות של ברזל, או חתיכות של בגדים (עיין שו"ע תרכט, סעיפים ז-ח) – שגם הם, כל פסולתם לסיכוך משום שהם מקבלים טומאה.

אולם פשוט, דמה שלא דשו לדון בזה להדיא, מפני שלא היה מצוי להעמיד ולקשור בדברים שכל פסולם רק מצד שאין צומחים מן הארץ, שהרי מתכת ובגדים וכו' גם מקבלים טומאה, ורק עם התחדש חומר הפלסטיק נוצרה האפשרות הזאת של קשירה בדבר שאינו צומח, ומאידך יתכן ואין מקבל טומאה. אמנם כפי שנתברר לעיל, כבר גילו לנו הפוסקים עצמם כי יסוד הדין הוא מפני שאין מעמידים בדבר "הפסול לסכך" – וממילא הדין שלא להעמיד, כולל את כל שלושת הפסולים הנ"ל: דבר שאין גידולו מן הארץ, סכך מחובר, דבר המקבל טומאה.]

והנה גם טעם הריעותא של "מעמיד", כבר פירש רש"י בסוכה שם, וז"ל: ואע"פ שלא למדנו פסול אלא לסכך, הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין, הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה, עכ"ל. וא"כ אם משתמש בפלסטיק כמעמיד, הוא הדין 'הוי כאילו סיכך בפלסטיק'. דהרי הטעם הוא משום גזירה, ושייכא בכל פסולי הסכך, דהיינו הך.

[אם כי זאת לדעת, שכל עיקר חומרא זו של "מעמיד" שנויה במחלוקת הפוסקים האין קיי"ל בפלוגתא אמוראים בגמ' אליבא דרבי יהודה (אשר המג"א ועוד מתירים למעשה), אולם אנו

וראוי לציין כאן, דהנה מטו משמיה אחד מפוסקי זמנינו זצ"ל, כי אין לקשור הסכך לסוכה בכל דבר שהוא, מצד גזירת תקרה (וי"א שהשמועה בלתי מדויקת). ברם לענ"ד הדבר מופרך מדברי הפוסקים, כי המשנ"ב בהביאו הלכתא ד"מעמיד" כתב באחד הדוגמאות וז"ל: "ואיה"נ דלקשור הסכך עצמו בכלונטאות בחבלים ראוי לזוהר לכתחלה, כיון שקושר הסכך עצמו בדבר המקבל טומאה" (תרכט ס"ק כו) – ומיניה, דאם קושר בדבר שאין מקבל טומאה, או בדבר שיש לסיכוך, ודאי שפיר עבד, ואין לנו לחדש בזה גזירת תקרה. וההכרח ברור בס"ד [אך לא יקשור את הסכך ל"קורות" כאלה שהם עצמם מקבלים טומאה, כגון של ברזל].

והנה ביותר יש להזהיר, לחדשים מקרוב באו, החפצים לעשות סוכתם שעומדת מחוץ לבית "סוכת חזון איש" – ובאשר כידוע, שיש קשיים מרובים איך לחזק ולבסס סוכה זו [ומתוך החומרא, אכן יוצאים כמה וכמה מכשולים, כגון שמעמידים בקורות שיש עליהם חריצים ובתי קיבול, אשר בשעה"צ מסתפק בזה אם להכשירם]. והנה לאחרונה כשהמציאו את החוטים הללו, יש מהמהדרים והמחמירים ששמחו עליו כמוצא שלל רב, וקושרים כל הדפנות עם חוטי פלסטיק. וביותר שמחו מרכיבי הסוכה ה'מקצועיים', שנטשו את הברגים והמסמרים ואימצו בחום את הפלסטיק, ולדעתם גם הרוויחו עוד מעליותא - שעשו כביכול "סוכת חזון איש".

הנה בנוסף למה שהנהגה המונית זו תמוהה, היות וכל הפוסקים הקודמים, החל מהראשונים ועד השו"ע, הגר"א והמ"ב, הכריעו להדיא כי "מעמיד דמעמיד" מותר "לכולי עלמא" (לשון המשנ"ב שם) – וחומרא זו הלא בעל החזו"א עצמו העיד שדעתו נוגדת את דעת הפוסקים (או"ח סי' קמ"ג ס"ק ב'). מה גם, שמדובר כאן בחומרא ע"ג חומרא ע"ג חומרא, שהרי כל עיקר הדבר שלא להעמיד בדבר המקב"ט, שנוי במחלוקת הפוסקים - דהמג"א התיר **לכתחילה** - וגם האוסרים אין זה אלא גזירה דרבנן (השוניא במחלוקת) ודין של הידור לכתחילה, וגם האוסרים התירו כולם במעמיד דמעמיד.

[והתימה תגדל יותר, שאצל רבים וטובים זוהי החומרא היחידה שהנהיגו עצמם כמין החזו"א, כי אין להם בביתם "גרוף וקטום" התואם את שיטת החזו"א, שאסר להשתמש בפח של מתכת על כירי הגז כדי להתיר שהייה וחזרה, והתיר רק בקדירה ע"ג קדירה (ראה חזו"א או"ח סי' ל"ז ס"ק י"א), ודומה שבארה"ק כיום, אין בית שאין שם "בלעך" לשבת. או כגון הכרעת החזו"א להניח מזוזה במרפסות בצד שמאל של הדלת ולא בצד ימין כנהוג אצל כולם (עי' חזו"א יו"ד סי' קס"ח). וכן דעת החזו"א שיש לחזור ולעשר כל הלחמים הנאפים במאפיות הגדולות, מכיון שאין למדינה דין "בעלים" על החיטים. וכן איסור טלטול בחצוצות העיירות הגדולות – אשר המחמירים האמיתיים נשארים סגורים ומסוגרים בבית, ובני משפחתם לא מטיילים עם עגלות ותנינוקות מהכא להתם. ואין עולה על דעתם תחבולה גאונית זו שהמציאו אברכים בני ימינו, אשר הם עצמם אינם מטלטלים (ובעקבות זה, פטורים כמובן מלסייע לבני הבית), אבל הם מקפידים מאוד שנשיהם בני ביתם כן יטלטלו ויוציאו, כי אחרת ביתם יהפוך לבית האסורים].

והנה בכל חומרות הנ"ל, הרי חומרת החזו"א אינה מיוסדת על שלילת דברי הפוסקים – כמו רבינו המג"א, הגר"א והמ"ב – ובדרך כלל מדובר בהכרעותיו לגבי דברים שהתחדשו רק בדורות האחרונים, שהוא זצ"ל הביע את דעתו הרמה לגבי השאלות שנתעוררו בהם - ומכל מקום חוץ מכמה עשרות משפחות בארה"ק לא מצינו ולא ראינו שההמון התורני יחמיר בזה. ומשום מה, בסוכה רוצים להחמיר כוונתה (ואמנם בני ירושלים מעידים, שבסוכת הגרי"ז מבריסק זצ"ל היה מבליט את המסמרות שבסוכתו, כדי להודיע בפרסום שאינו נמנע להשתמש בהם).

ויש מקום גדול לומר, אשר מי שאינו נוהג בכל אורחות חייו בשאר חומרי החזו"א, ורק בסוכה עושה כן, יתר על מה שהוא מחוייב ויתר על מה שנהגו מלפניו מאות בשנים – הרי הוא בבחינת "כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינן אלא הדיוטות" (רמ"א סי' תרל"ט, ס"ז).

ואמנם יש מקום להמליץ על ה"מחמירים" שהנהגתם זו גורמת להם מסתמא שמחת יום טוב, ומשא"כ שאר חומרות החזו"א, שהם בדברים הנעשים בכל יום ויום (מעשר בלחם) או מידי שבת בשבתו (גרוף וקטום, הוצאה) – אין החומרא מביאה אותם לידי שמחה מיוחדת. ופוק חזי עמא דבר, שמחמירים בארבעת המינים ומביאין בבתי כנסת מינים מהודרים (יותר מציציותיהם למשל שלבושים בהם תמיד - ואין בהם טוויית עבודת יד לשמה. ועוד כיוצא בזה) – וכנראה אפוא שיש להמליץ עליהם טוב, שמצוה זו הבאה מזמן לזמן, אכן משמחת אותם וב"ב. ומצד זה יש להבין לרוחם, והנח להם.]

אך כאמור לעיל, לאור ריבוי המחמירים בשנים האחרונות, יש גם ריבוי של נכשלים, אשר עצת חוטי הפלסטיק גרמה שיצא שכרם בהפסדם. ואין להם לא סוכת חזון איש, ובמקרים רבים גם לא סוכת משנה ברורה. [ואולי יש לקרותו "סוכת מהרי"ל" היות שהוא ז"ל היה היחיד שצייד לומר שאפשר להעמיד בעורות שאינן מקבלין טומאה. ואולם כולם תמהו בדבריו, שהם נגד משמעות הראשונים והפוסקים. ראה ב"הליכות שלמה"].

ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר. והקב"ה יפרס סוכת שלומו עלינו.

דברים היוצאים להלכה:

א. כל דבר שהוא פסול לסכך, יש להחמיר שלא להעמיד בו את הסכך. [ואם יש רוחות חזקות, הרי אי אפשר בלא"ה, אין לנהוג בחומרא זו, כיון שעלול לבטל מצות סוכה כלל. וכן הורו המורים, בערב סוכות תשס"ו בביתר, ובימי חוה"מ בבית שמש להלכה ולמעשה].

ב. גם דבר שאינו מקבל טומאה, כגון "חוטי פלסטיק" (אזיקונים) – אין לקשור ולהעמיד בו את הסכך.

ג. מחצלות הקיינעס, יש לקשור רק בחוטים מן הצומח, וכאלה שאינם מקבלים טומאה.

ד. קשירת הסכך לסוכה - על דבר שאין מקבל טומאה - אין בה משום גזירת תקרה.

ה. סוכה שהעמידו אותה בדבר הפסול לסיכוך, או דבר המקבל טומאה – למרות שיש להחמיר ולהיזהר בזה – מכל מקום הסוכה עצמה היא סוכה כשרה לכל דבר.

ו. לחבר את הקורות עם מסמרים, מותר לדעת כל הפוסקים, מפני שהוא "מעמיד דמעמיד" – והחזון איש כתב להחמיר בזה.

ז. על הנוהגים בכל אורחות חייהם לאור הכרעותיו של מרן החזו"א – עליהם להקפיד שלא לקשור הדפנות זה לזה ע"י חוטי פלסטיק. אלא בתחבולות אחרות, כגון מסמרי-עץ, חיבורי לחץ וכיוצא בזה.

ח. אם אינו נוהג ככל חומרות החזו"א, דבר זר הוא להחמיר רק בהלכות סוכה – כיון שאינו מדובר אלא בחומרא ע"ג חומרא, וגם כל החומרא היא בגזירה דרבנן, וגם החזו"א העיד שכל הפוסקים אינם סוברים כמותו (וכמו"כ אי"ז הידור בחפצא של הסוכה). מיהו מי שהנהגת חומרא זו מביאה אותו לידי שמחת יום-טוב, רשאי.

ט. קורות שיש בהם חריץ ונקבים, מסתפק המשנ"ב אם הן מקבלין טומאה, ואין לסכך על קורות כאלו.